

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Комунальний заклад «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

НАУКОВІ ЗАПИСКИ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ

Випуск 41

Харків
2017

До збірника наукових праць включено статті з проблем сучасної теорії і практики освіти, навчання та виховання. Авторами наукових праць розміщуються результати науково-дослідної діяльності в галузі педагогіки співробітництва, нових педагогічних технологій соціалізації та самореалізації особистості.

Для науковців, аспірантів, викладачів вищих навчальних закладів, студентів, учителів.

Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України у галузі «Педагогічні науки» (наказ МОН України №241 від 09.03.2016)

Затверджено до друку рішенням Вченої ради Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна (протокол № 14 від 27 жовтня 2017р.)

Редакційна колегія:

Пасинок В.Г. - головний редактор, доктор педагогічних наук, професор, декан факультету іноземної філології Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Пономарьова Г.Ф. - заст. головного редактора кандидат педагогічних наук, професор, академік Міжнародної академії наук педагогічної освіти, заслужений працівник народної освіти України, ректор КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Степанець І.О. - відповідальний редактор, кандидат педагогічних наук, доцент, проректор з науково-педагогічної роботи КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Жукова О.А. - відповідальний редактор, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри педагогіки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Бойко А.М. - доктор педагогічних наук, професор, член-кореспондент НАПН України, завідувач кафедри загальної педагогіки та андрагогіки Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г. Короленка.

Борзенко О.І. - доктор філологічних наук, професор кафедри історії української літератури, І філологічного факультету Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Вишневський М.І. - доктор філософських наук, професор закладу освіти «Могильовський» державний університет імені А.О. Кулешова», м. Могильов, Республіка Білорусь.

Мягченков С.В. - доктор педагогічних наук, професор, Академія педагогічних наук, 3 м. Москва, Російська Федерація.

Расказова О.І. - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри соціальної педагогіки та соціальної роботи КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради.

Рибалко Л.С. - доктор педагогічних наук, професор, декан природничого факультету Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди.

Розанова М.В. - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методикі дошкільної освіти КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради

Ушакова Н.І. - доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри мовної підготовки Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна.

Адреса редакційної колегії:

61022, Україна, м. Харків, майдан Свободи, 6,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра педагогіки. Тел. (8-057) 707-51-78 к. 612

periodicals.karazin.ua/pedagogv. pedagogic@karazin.ua

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 19411-9211 ПР від 08.06.2012 р.

© Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, оформлення, 2017

© КЗ «ХГПА» ХОР, оформлення, 2017

УДК 371.33

МЕТОДОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ЯК ПІДГРУНТЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ ДО ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Алієв Х. М.

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

У статті розкрито методологічні підходи професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання. Автором зазначено, що структура методологічного знання передбачає три рівні проблеми розвитку: загальнонауковий рівень заснований на системному підході; конкретно-науковий – на практичному використанні в процесі професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання положень особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів у їх взаємодії та технологічний.

Ключові слова: методологічний підхід, методологічний синергізм, професійна підготовка, студент, педагогічні підходи, дистанційне навчання.

МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ КАК ОСНОВА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО УНИВЕРСИТЕТА К ДИСТАНЦИОННОМУ ОБУЧЕНИЮ

Алиев Х. М.

Харьковский национальный педагогический университет имени Г. С. Сковороды

В статье раскрыты методологические подходы профессиональной подготовки студентов педагогического университета к дистанционному обучению. Автором отмечено, что структура методологического знания предполагает три уровня проблемы развития: общенаучный уровень, который основан на системном подходе; конкретно-научный – на практическом использовании в процессе профессиональной подготовки студентов педагогического университета к дистанционному обучению положений личностно-ориентированного, компетентностного и деятельностного подходов в их взаимодействии и технологический.

Ключевые слова: методологический подход, методологический синергизм, профессиональная подготовка, студент, педагогические подходы, дистанционное обучение.

METHODOLOGICAL APPROACHES AS THE BASIS OF PROFESSIONAL PREPARATION STUDENTS OF THE PEDAGOGICAL UNIVERSITY TO DISTANCE LEARNING

Aliiev Kh. M.

H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University

In the article disclosed methodological approaches professional training students of the pedagogical university to distance learning. The structure of methodological knowledge provides three levels of developmental problems: the general scientific level is based on a systematic approach; specifically scientific - for practical use in the process of professional training of students of the pedagogical university to distance learning of the personally oriented positions, competency and activity approaches in their interaction and technological. The system approach allows us to consider education in a pedagogical university as a complex integrity, which axiomatically embedded subject area of the discipline as a system, by including the goals and technologies of distance education in their achievement. The basic idea of a competent approach is that the result of education is not individual knowledge, skills and competences, but acquired competencies. Personally oriented approach involves the creation of appropriate conditions for self-development of deeds, abilities and creativity potential of students of pedagogical university. The peculiarity of scientific research in the pedagogical field from the standpoint of a technological approach is manifested in the fact that, investigated educational process is seen as a technological, which, thanks to a clearly defined sequence of steps, aimed at achieving the intended goal, Allows you to achieve results with predefined quantitative and qualitative indicators and meets the criteria of technology. These approaches do not contradict each other, but rather complement each other, which provides the choice of tactics of scientific research, the corresponding forms, methods and means of training, as well as the content of the training of future specialists. The systematic use of methodological approaches provides methodological synergy, which is, increasing their effectiveness as a result of interaction with others.

Key words: methodological approach, methodological synergy, professional training, student, pedagogical approaches, distance learning.

Постановка проблеми. Аналіз стану сучасних інноваційних засобів навчання свідчить, що процес дистанційного навчання в освіті зростає, здебільшого завдяки позитивному сприйняттю навчальної інформації як студентами, так і більшістю викладачами. А тому професійна підготовка студентів педагогічного університету до дистанційного навчання є складним структурним утворенням, якому притаманні свої характерні риси, специфіка, особливості функціонування й розвитку, компонентний склад, структурні елементи, специфічні категорії. Функціонування даної технології ґрунтується на

методологічних основах функціонування професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині в теорії та практиці педагогічної освіти накопичені значні наукові напрацювання, які можуть слугувати основою для створення підґрунтя модернізації освітніх систем, що реалізують особистісні та професійні позиції (А. Алексюк, В. Беспалько, Г. Васківська, Б. Гершунський, В. Гриньова, О. Дубасенюк, В. Євдокимов, В. Лозова, В. Монахов, А. Нісімчук, О. Падалка, О. Пехота, І. Підласий, О. Попова, І. Прокопенко, Б. Скіннер, С. Сполдинг та інших). Дослідження проблеми дистанційного навчання розглядаються в працях таких учених В. Грищенко, А. Журавльов, І. Журавльова, Н. Муліна, П. Орлов, Н. Тверезовська, О. Хмель та інші. Але питання обґрунтування методологічних підходів в аспекті професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання залишається нерозкритим.

Метою статті є визначення методологічних підходів в аспекті професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження, дає підстави виокремити особливості дистанційного навчання: організація і керування процесом навчання за допомогою нових дистанційних освітніх технологій; індивідуалізація навчання; можливість самостійного оволодіння студентами змістом освіти; просторове і часове розділення між суб'єктами навчання; інтеграція з традиційними видами навчання тощо [4; 5].

В аспекті зазначеної проблеми, дистанційне навчання – організований і керований викладачем процес за допомогою дистанційних освітніх технологій, який відбувається в умовах часового і просторового роз'єднання суб'єктів навчання.

Дистанційне навчання відкриває додаткові для студентів можливості і дозволяє їм активізувати самостійну роботу; індивідуалізувати і диференціювати навчання; працювати в оптимальному темпі; збільшувати обсяг доступних освітніх ресурсів, наукових і культурно-історичних досягнень людства; освоювати нові способи і засоби пізнання навколишнього світу [2; 4; 5].

Все це безумовно є важливим при вивченні методологічних підходів, концептуальних ідей, практичних механізмів впровадження й реалізації професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання.

Методологічний підхід існує як проблемно-семантичне поле й оформляється в наукову систему через інтегративну сукупність основних категорій і понять. На основі аналізу наукової літератури, у структурі методологічного знання, виділяємо три рівні проблеми професійної

підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання: загальнонауковий, конкретно-науковий, технологічний.

Оволодіння студентами освітнього середовища в педагогічному університеті відбувається шляхом отримання досвіду і становлення їх суб'єктами професійного розвитку, шляхом вивчення професійних дисциплін. Слід зазначити, що отримані знання, досвід у роботі з інформаційними технологіями використовуються при проходженні практики в загальноосвітніх навчальних закладах.

Така позиція узгоджується з дослідженнями багатьох вчених, які наполягають на тому, що вирішення означеної проблеми можливо з орієнтацією на системний підхід. Системний підхід розглядається багатьма вченими, як методологічний напрям розвитку наукового пізнання, завданням якого є розробка методів дослідження і конструювання складних об'єктів. В його основу покладено такі провідні принципи, як принципи цілісності, системності та динамічності тощо. Важливо наголосити, що системний підхід пов'язаний із знаннями методологічного рівня, які науковці відносять до рівня загальнонаукових принципів дослідження.

Слід зазначити, що трактування основних аспектів та положень системного підходу не є однозначним. У науковій літературі зустрічаються різні (навіть протилежні) погляди на його суть та засоби застосування у наукових дослідженнях. Різноманітність цих поглядів пояснюється дослідниками різним трактуванням самого поняття «система». Узагальнюючи існуючі визначення по суті, під системою у межах дослідження будемо розуміти множину взаємопов'язаних елементів, що є цілісним утворенням.

Обґрунтуванню доцільності здійснення педагогічних досліджень на системних засадах присвячено наукові праці, які доводять, що педагогічні процеси і явища (у зв'язку з їх складністю, стохастичним характером протікання, через тісний взаємозв'язок усіх структурних компонентів) за головними параметрами відповідають поняттю «система» [1; 3]. Системний підхід дозволяє розглядати освіту в педагогічному університеті як складну цілісність. Складність визначається елементами її взаємодії, в яку аксіоматично вбудовується предметна область навчальної дисципліни як система, шляхом включення цілей та технологій їх досягнення. В результаті управління взаємодією цієї цілісності, створюються умови для становлення майбутніх фахівців як суб'єктів саморозвитку.

В умовах вирішення проблем сучасного суспільства, освіту слід спрямувати на комплексну професійну підготовку фахівця. Одним з відповідей системи освіти на цей запит часу є ідея компетентнісно орієнтованої освіти, висловлена багатьма фахівцями в галузі інформатизації освіти. Основна ідея компетентнісного підходу зводиться до того, що

результатом освіти є не окремі знання, уміння та навички, а компетенції. За такого підходу суть професійної підготовки студентів педагогічного університету полягає не у збагаченні студентів певною кількістю інформації, а в розвитку уміння оперувати нею, здатності мобільно застосовувати набуті знання і досвід у практичній діяльності. Відповідно до компетентнісного підходу зміст освіти має бути зорієнтований на професійну підготовку компетентного фахівця.

У тлумаченні О. Кіріленко [4] компетентнісний підхід висуває на перше місце не інформованість студента університету, а вміння вирішувати проблему. При такому підході навчальна діяльність, періодично сама стає предметом оволодіння.

О. Овчарук зазначає, що компетентнісний підхід найбільш широко відображає основні аспекти процесу модернізації, тому компетентнісний підхід передбачає проектування результату освіти (потрібно чітко визначення завдань і цілей освіти, релевантних критеріїв оцінки, які мають бути досягнуті); деталізовані завдання гарантують вимірність результату і його стійкість; варіативність термінів навчання (необхідність стартового аналізу можливостей особистості, вироблення «індивідуальних освітніх маршрутів»; відповідає критеріям оцінка, яка проводиться в міру підготовленості студента педагогічного університету.

Для реалізації компетентнісного підходу особливу значущість набуває проблема співвідношення теорії пізнання і практики. Практика виступає провідною, оскільки безпосередньо з'єднує людину з об'єктивною дійсністю. Теорія дозволяє розширити можливості практичної діяльності, сприяє виробленні все нових умінь і компетентностей. Практична спрямованість компетентнісного підходу істотно розширює зміст освіти особистісними складовими, роблячи його гуманістично спрямованим. Компетентнісний підхід тісно пов'язаний з особистісно-орієнтованим підходом, який входить до складу конкретно-наукового рівня методології.

Зазначимо, що особистісно орієнтований підхід розглядається нами як методологічна орієнтація в педагогічній діяльності, що дає можливість за допомогою опори на систему взаємопов'язаних понять, ідей і способів забезпечити та підтримати процеси самопізнання, самопобудови та самореалізації особистості, розвиток її неповторної індивідуальності.

Відповідно до особистісно орієнтованого підходу, студента визнають головною особою в навчальному процесі, створюють такі умови, у яких він знаходився б у ролі повноправного учасника, суб'єкта діяльності. Суть особистісно-орієнтованого підходу полягає в орієнтації під час педагогічного процесу на особистість «як мету, суб'єкт, результат і головний критерій його ефективності»; визнання «унікальності особистості, її інтелектуальної і моральної свободи, права на повагу». Особистісно орієнтований підхід

передбачає створення відповідних умов для саморозвитку задатків, здібностей і творчого потенціалу особистості.

Отже, стосовно до навчального процесу в педагогічному університеті виокремимо умови і шляхи реалізації особистісно-орієнтованого підходу в навчанні: розкриття і розвиток індивідуальності студента; розвиток творчих здібностей студентів з урахуванням їх інтересів, схильностей, типу мислення; орієнтація на формування у студентів готовності до самовизначення, самоактулізації (прояв того, що закладено в особистості); самореалізації (виявлення і реалізація своїх індивідуальних можливостей); самодіяльності (об'єктивності свого «Я»); саморегуляції (управління різними особистісними сторонами); самооцінці (співвіднесення себе з різних аспектів, шкалами) [2].

При такому навчанні особистість студента має перебувати в центрі освітньої системи, яка спрямована на розкриття індивідуальних особливостей і можливостей студента педагогічного університету.

Діяльнісний підхід як система певних взаємопов'язаних принципів дозволив нам визначити, які саме характеристики професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання як виду діяльності, є ключовими для визначення характерних ознак цієї категорії. Діяльнісний підхід розглядається науковцями як система таких принципів, як взаємозалежності свідомості та діяльності, розвитку, історизму, активності, системного аналізу психіки тощо.

Отже, залучення суб'єкта до дистанційного навчання як до виду діяльності приводить до об'єднання різних його компонентів у функціональну психологічну систему діяльності. Це примушує брати до уваги такі характеристики підготовки до дистанційного навчання, як його творчий характер, цілеспрямованість, зв'язок із іншими видами діяльності (науковим дослідженням, прогнозуванням, плануванням, моделюванням, програмуванням, соціальним управлінням тощо).

Своєрідність наукового дослідження в педагогічній галузі з позицій технологічного підходу виявляється в тому, що досліджуваний педагогічний процес розглядається як *технологічний*, який завдяки чітко визначеній послідовності кроків, спрямованих на досягнення запланованої мети, дозволяє досягти результатів із заздалегідь заданими кількісними та якісними показниками та відповідає критеріям технологічності.

У педагогіці під критеріями технологічності розуміють систему вихідних положень щодо конструювання та реалізації будь-якої педагогічної технології. Вони знайшли відображення в наукових працях Т. Гришиної, Т. Давиденко, М. Мисливця, Т. Сальникової, В. Селевка, Т. Шамової, Г. Шибанової та інші.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Отже, результати дослідження дали змогу виокремити ті методологічні підходи, які найбільше відповідають професійній підготовці студентів педагогічного університету до дистанційного навчання. Серед них – системний, особистісно орієнтований, компетентнісний, діяльнісний і технологічний. Названі підходи не суперечать один одному, а навпаки, взаємодоповнюють один одного, що забезпечує вибір тактики наукового дослідження, відповідних форм, методів і засобів навчання, а також змісту підготовки майбутніх фахівців. Системне використання методологічних підходів забезпечує методологічний синергізм, тобто підвищення їх ефективності в результаті взаємодії з іншими.

Перспективами подальших наукових пошуків може бути вивчення інших методологічних підходів професійної підготовки студентів педагогічного університету до дистанційного навчання, таких як: аксіологічного, інформаційного, синергетичного, персоналізованого тощо.

Список використаних джерел

1. Жерновникова О. А. Дидактична система підготовки майбутніх учителів математики до проектування навчальної діяльності старшокласників / О. А. Жерновникова – Педагогічний альманах : зб. наук. праць. – Херсон : КВНЗ «Херсонська академія неперервної освіти», 2017. – Вип. 33. – С. 104-110.
2. Згуровський М.З. Болонський процес: Головні принципи та шляхи структурного реформування вищої освіти України: навч.-метод. видання. – К.: НТТУ «КПІ», 2006. – 544 с.
3. Ковалев А. В. Педагогические системы: оценка текущего состояния. – Харьков: ХГУ, 1990. – 156 с.
4. Кіріленко О. Г. Педагогічні умови підготовки викладачів вищих технічних навчальних закладів до організації дистанційного навчання : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кіріленко Олена Георгіївна. – Х., 2008. – 235 с.
5. Кіріленко О. Г. Поняття дистанційна освіта і дистанційне навчання / О. Г. Кіріленко // Педагогіка та психологія : зб. наук. пр. – Х.: ХНПУ імені Г. С. Сковорода, 2002. – Вип. 22. – С. 13 – 19.
6. Овчарук О. В. Компетентнісний підхід у сучасній освіті. Бібліотека з освітньої політики / За ред. О. В. Овчарук. – К.: К.І.С., 2004. – 89 с.